אישים באגרות הראי"ה

הנצי"ב – רבי נפתלי צבי יהודה ברלין

ראש ישיבת וולוז'ין, ורבו של הרב קוק · תקע"ז–תרנ"ג (1816–1893)

2 אגרות

דברי הרב קוק ודברי הרב שלמה אבינר, ונוסח האגרות המלא

igrot.shlomo-aviner.net

בקצרה

הרב נפתלי צבי יהודה ברלין נולד במיר (בלארוס) לאביו ר' יעקב. נשא לאישה את ריינה בת הרב יצחק מוולוז'ין (בנו של רבי חיים מוולוז'ין), ובשנת תרי"ג (1853) נתמנה לעמוד בראש ישיבת וולוז'ין - 'אם הישיבות' - והנהיג אותה במשך כארבעים שנה עד לסגירתה בידי השלטון הרוסי בשנת תרנ"ב (1892).

תחת הנהגתו הפכה וולוז'ין למרכז התורני הגדול והמשפיע ביותר בעולם היהודי, שבו צמחו גדולי התורה ומנהיגי האומה של הדור הבא. היה מראשי תנועת 'חובבי ציון' ונשיא הנציבות שלה ברוסיה, ותמך בכל לבו בהתיישבות החלוצית בארץ ישראל. חיבורו המונומנטלי על התורה, פירוש 'העמק דבר' והרחבתו 'הרחב דבר', מתאפיין בהעמקה פשטית ייחודית, באהבת התורה ובראיית האחדות הלאומית. חיבר גם שו"ת 'משיב דבר', פירוש על השאילתות ('העמק שאלה') ועוד.

הרב קוק על הנצי"ב

הרב קוק למד בישיבת וולוז'ין בראשותו של הנצי"ב כשנה וחצי, אחרי אירוסיו בשנת תרמ"ד (1884), וראה בו את רבו המרכזי.

באגרת לבנו של הנצי"ב, הרב מאיר ברלין (בר-אילן), בשנת תר"ע (1910), תיאר הרב קוק כיצד עולה לנגד עיניו 'הופעת דמות דיוקנו של אוצר חיי הקדושה והאהבה, אשר למרן אביך גאון ישראל זצ"ל, בעל הנשמה הלאומית החיה במקור קדשה' (כרך א', אגרת שיט).

בשנת תרפ"ה (1925), באגרת לראש ישיבת וולוז'ין, הרב יעקב שפירא, הרב קוק זוכר את זכותו 'להסתופף בצילה' של ישיבת וולוז'ין, 'בהיות אור הקדש של גאון עולמנו מרן הנצי"ב זצ"ל מהיל עלי' (כרך ד', אגרת אשח).

הרב שלמה אבינר על הנצי"ב

הרצי"ה מסר מפי אביו סיפורים על הנצי"ב מימי לימודו בוולוז'ין. הנצי"ב אמר לו שכשאין לו די זמן, פסוק בדברי הימים עם רש"י קודם אצלו ל"קצות החושן" - כי התנ"ך הוא דבר ה' אל הנביאים, ויסודי יותר מכל פלפול. ועוד סיפר שהנצי"ב, איש חזק שמעולם לא נחלש, נשען פעם אחת על הספה מרוב עייפות - בשעה שהשלטונות דרשו להכניס לימודי חול לישיבה. הוא אמר שמוטב לו להיחלש ולהלבין שערו, ובלבד שה"יוון" לא ייכנס לישיבה. (מקור: מתוך ספרי הרב)

הרצי"ה מספר שהנצי"ב היה במבוכה כשביקש ממנו הסופר שפ"ר את תולדות חייו: מצד אחד סלד מפרסום עצמי, ומצד שני לא רצה לפגוע במי שעסק ביישוב הארץ. הרב קוק, שהיה אז תלמידו בוולוז'ין, הציע שהנצי"ב יספר לו את דברי ימי חייו, והוא יסדר אותם. כך נדפס המאמר על הנצי"ב בקובץ "כנסת ישראל", בחתימת "י. קוק". (מקור: מתוך ספרי הרב)

האגרות

כרך א', אגרת שיט: אגרת לרב מאיר ברלין (בר-אילן): הרב קוק מעלה בערגה ובקדושה את דמות דיוקנו של הנצי"ב מוולוז'ין, שאותו הרב קוק מכנה 'גאון ישראל' ו'בעל הנשמה הלאומית החיה במקור קדשה'.

"הופעת דמות דיוקנו של אוצר חיי הקדושה והאהבה, אשר למרן אביך גאון ישראל זצ"ל, בעל הנשמה הלאומית החיה במקור קדשה"

כרך ד', אגרת אשח: אגרת לרבי יעקב שפירא ראש ישיבת וולוז'ין: הרב קוק מעלה את זכותו הגדולה להסתופף בצילה של ישיבת וולוז'ין תחת הנהגתו של רבו המובהק 'גאון עולמנו מרן הנצי"ב זצ"ל'.

"לבית אולפנא רבא הישיבה הקדושה אשר כוננוה עמודי עולם, ואשר זכיתי בחסדי השי"ת להסתופף בצילה, בהיות אור הקדש של גאון עולמנו מרן הנצי"ב זצ"ל מהיל עלי"

ראו גם

דף האישיות של בנו, הרב מאיר ברלין (בר-אילן), ממנהיגי המזרחי. (להרב מאיר בר-אילן)

דף האישיות של בנו, הרב חיים ברלין, רבה של מוסקבה ורב בירושלים. (להרב חיים ברלין)

כל האגרות בנושא "לימוד תורה" במפתח. (לנושא לימוד תורה)

נוסח האגרות – עם ביאור

2 האגרות שבהן נזכר הנצי"ב, לפי סדר הכרכים, כל אחת עם התמצית שלה. הביאור משולב בתוך נוסח האגרות: בסוגריים מרובעים, באות קטנה ועל רקע תכלת. הוא אינו חלק מלשון האגרת

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת שיט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' מנחם אב תר"ע - רחובות **נמען:** הרב מאיר ברלין (בר־אילן)

מרחובות הרב קוק מתאר את התרגשותו מבניין הארץ, ואת כאבו על כך שהנשמה הלאומית במקור קדושתה 'נרדמת': הרחוקים מתנכרים לה, והיראים מתנכרים לבניין. מכתבו של ר' מאיר ברלין עם תוכנית העיתון 'העברי' החיה את רוחו, והזכיר לו את אביו, הנצי"ב, 'בעל הנשמה הלאומית החיה'. הרב קוק מבטיח לסייע לעיתון ומעודד להרים את דגל אור ה' בבהירות של אמונה ומדע.

עיקרי הדברים

- שמחה על בניין הארץ, וכאב על פירוד הנשמה הלאומית מן הקדושה.
- עיתון 'העברי' - ברכה ותמיכה.
- זכר הנצי"ב.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ד' מנ"א[2] תרע"ן.

ידיד נעלה, חביב כאח ואהוב כבן, הרב הגדול בתורה יראה וחכמה, גזע ישישים, [מגזע של זקנים חשובים (על פי איוב יב, יב)] מר מאיר ברלין [הרב מאיר בר-אילן (ברלין), בן הנצי"ב, ממנהיגי "המזרחי"] שליט"א[3], שלו'[4] וברכה מהרי יהודה והררי קודש.

הנני יושב כעת במושבה הנחמדה רחובות ת"ו[5], מוקסם כולי מתקות ד' ונחומים, בראותי בעיני את שכלול ארץ חמדתנו הנשמה, על ידי אחינו פזורי גולה השבים לאט לאט. לבי בקרבי ירחב למראה משכנות שאננים, [ישעיהו לב, יח] כרמי חמד, הדר הגפן התאנה והרמון, אשר על שדמות בת עמנו, במקום בית חיינו. וכליותי בקרבי ישתוננו [על פי תהלים עג, כא] על הנשמה הלאומית ממקור אצילות קדשה, ממבוע החיים שלה, מאור אל אלהי ישראל, חקי תורת חיים ודבר קדשו, שהיא נרדמת, ויושבת בירכתים, [ונשארת בצד, בפינה] מפני שאלה אשר עזבו אורח חיים, שכחי ד', תתנכר היא מהם, ואלה אשר ירדו עם אל [ואלה הנאמנים לה' (על פי הושע יב, א)] ברובם יתנכרו המה אליה. בין כה וכה [בין כך ובין כך] רבת פעלים ורבת עדנים זאת לא תגלה הודה והדרה על החלקים היותר גדולים של עמנו, הטעון תחיה, לעת כזאת, אבל תחיה כמשמעה, תחיית אמת בכל הודה ויפעתה.

והנה כברק שמים, חביבי, האיר לי מכתבך היקר, עם תכנית העתון "העברי". [תוכנית השבועון "העברי", שערך הרב מאיר ברלין בברלין] קראתים ותחי רוחי. שחר אביבי וטל ילדותך [על פי תהלים קי, ג; הרב קוק הכיר את הרב מאיר ברלין עוד בילדותו, בוולוז'ין] הזהירו נגד עיני, עם הופעת דמות דיוקנו של אוצר חיי הקדושה והאהבה, אשר למרן אביך גאון ישראל [הנצי"ב מוולוז'ין] זצ"ל[6], בעל הנשמה הלאומית החיה במקור קדשה.

בכל אשר תשיג ידי הכהה הנני בל"נ[7] לשרת את אגודת הקודש, תמימי הדעה, יחידי הסגולה, מיסדי העתון ומרחיביו. ובשמחה הנני נמצא בע"ה[8] לכל אשר תדרשוני, כי שארי-רוח אנחנו [כי קרובים ברוח אנחנו]

ואתה יקירי חזק ואמץ, אתה וכל אנשי מופת אשר עמך, באמץ רוח הרימו את דגל אור ד' על עמו ונחלתו, לעיני כל בני ישראל, הכמהים לראות דברים חיים וקימים מאירים ממקור המעין החי, אשר לנשמת ד' החיה בעם סגולה, מוגשים בכליל הוד ותפארת במעמק רגשי אמונת אמן ובבהירות אור מדע והגיון.

הנני בעריגת נפש מצפה להגשמת מפעלכם הקדוש והאהוב, ולהרחבת צעדיו על דרך החיים בימין ד' רוממה.

ברגשי כבוד נעלים ובצפיית ישועת ד' על עמו מציון תפארתו מבין המצרים, [מימי בין המצרים, שבין י"ז בתמוז לתשעה באב]

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. שלו' - שלום
5. ת"ו - תבנה ותכונן
6. זצ"ל - זכר צדיק לברכה
7. בל"נ - בלי נדר
8. בע"ה - בעזרת השם

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ב אדר תרפ"ה **נמען:** הרב יעקב שפירא, ראש ישיבת וולוז'ין

הרב קוק מודה על דבריו, וזוכר שלמד בצל הנצי"ב בוולוז'ין. אם התקציב האמריקני יימשך, ימליץ על הישיבה. אין אפשרות לקבל עוד תלמידים לישיבה המרכזית אלא אם יש להם כלכלה. העברת חלק מהישיבה לארץ, כמו סלבודקה, צריכה להיעשות במתינות, שלא ייראה כתחרות על כסף; ועתידים בתי כנסת ובתי מדרש שבחוץ לארץ להיקבע בארץ ישראל (מגילה כט א).

עיקרי הדברים

- זיכרון וולוז'ין.
- אין מקום לתלמידים.
- העברת ישיבה - במתינות.

נוסח האגרת עם ביאור

כ"ב אדר ה'

שלו'[1] וברכה מקודש לכבוד ידידי הרב הגאון המובהק אוצר תוי"ר[2] גזע ישישים אראלים ותרשישים סוע"ה[3] מו"ה[4] יעקב שליט"א[5]

שפירא הגאב"ד[6] ור"מ דק' וואלאזין [הרב יעקב שפירא, רבה של וולוז'ין וראש ישיבתה] יצ"ו[7]. אחדשה"ט[8] באה"ר[9] אהובי כ"ג[10] שליט"א, שמחתי מאד בדבריו היקרים והחזקת טיבותא בעד אמון רוחי לבית אולפנא רבא הישיבה הקדושה אשר כוננוה עמודי עולם, ואשר זכיתי בחסדי השי"ת[11] להסתופף בצילה, בהיות אור הקדש של גאון עולמנו מרן הנצי"ב[12] זצ"ל[13] מהיל עלי[14]. ידענא בנפשאי שאיני כדאי למדה זו, כי לפי גודל הענין מעט מאד עלתה בידי לפעול לטובתה, ולימים הבעל"ט[15] אם יתן ד' והתקציב של אמעריקא ימשך גם להבא (כי לע"ע[16] נתעכב המשלח גם להבא גם להתם) הנני בל"נ[17] מוכן להעיר על מכתבי כתר"ה[18] חביבי אם ירצה לשלחם אלי בנוגע לטובת הישיבה הקדושה, דברים טובים כראוי לערכה המקודש בישראל.

וע"ד[19] הבחורים, צר לי מאד, כי לע"ע כבר עבר המספר של המתקבלים את גבול היכולת החומרית שלנו, והננו מוכרחים לע"ע לעכב את הדרישות זולתי לאלה אשר יש להם בסיס לכלכלתם. וע"ד הרעיון להעביר חלק מהישיבה לאה"ק[20] כמעשה ישיבת סלאבאדקא חושב אני שראוי ג"כ[21] לעשות הדבר במתינות, באופן שלא יוכר הדבר בעיני המסתכלים מרחוק כמו בולמוס של תחרות, שיסודו במטרות חומריות, ולדי' הישועה למלא את ההבטחה הנאמנה של חז"ל[22]:י עתידין בכ"נ[23] ובמד"ר[24] שבחו"ל[25] שיקבעו באי"י[26], בבי"א[27], בטבע ובנס. והנני בזה ידי"ע[28] דוש"ת[29] באה"ר, הק'[30] אברהם יצחק ה"ק[31]

1. שלו' - שלום
2. תוי"ר - תורה ויראה

3. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
4. מו"ה - מורנו הרב
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. הגאב"ד - הגאון אב בית דין
7. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
8. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
9. באה"ר - באהבה רבה
10. כ"ג - כבוד גאונו
11. השי"ת - השם יתברך
12. הנצי"ב - הנצי"ב - רבי נפתלי צבי יהודה ברלין
13. זצ"ל - זכר צדיק לברכה
14. עלי' - עליה
15. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
16. לע"ע - לעת עתה
17. בל"נ - בלי נדר
18. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
19. וע"ד - ועל דבר
20. לאה"ק - לארץ הקודש
21. ג"כ - גם כן
22. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה
23. בכ"נ - בתי כנסיות
24. ובמד"ר - ובמדרש רבה
25. שבחו"ל - שבחוץ לארץ
26. באי"י - בארץ ישראל
27. בב"א - במהרה בימינו אמן
28. ידי"ע - ידידו עוז
29. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
30. הק' - הקטן
31. ה"ק - הכהן קוק